2. Samtal við Jón Pálsson.
um fræðistörf hans.

1 renningur.

Einhver af starfsmönnum vorum hafði heyrt þess getið
að Jón Pálsson fyrv. bankagjaldkeri hefði safnað ýmsu því,
„gömlu og góðu", sem ekki lægi fyrir alla fólum. Vér sendum
því mann einn frá blaðinu til þess að finna hann og mæli ef þess er
um þá hjá honum, hvað hæt orðið hefur um hann hefði lagt
áherzlu á að safna. Sá vann vel við því og sagði:
Eg hefi safnað ýmsu því, er ég byrjaði á annars hefði farið for-
görðum eða fyrnzt með öllu, m. a. gömlum og sigildum orðum í
íslenzku máli, sem að vísu má gera ráð fyrir að séu sem við lýði
og heyrast daglega, en eru svo sjaldgæf orðin, að þau eru ódauð að
falla úr gildi, einkum þó þau orð, er notuð voru meðan bátaútveg-
urinn var við lýði, áður bátarnir, hörðgarnanna- og sexæringarnir
áttæringarnir og fimmæringarnir o. fl. þ. e. árabátarnir og skipin,
en einnig margt orð, sem tilheyrði landbúnaðinum og stöðum
manna við þessar atvinnugreinar bátar.
Meðan daniskt orðabókin var í undirbúningi, fékk hún sál.
Ólafsson hjá mér öll þau orð, er ég hafði safnað þann tíma
og orðfærði hann sýnum þá er ég átti, en síðan orðabókin kom
út hefi ég safnað á annað þúsund orðum, sem ekki eru þar.
Bendir mér á fáein orð, sem fór getið búist að ég þekkti ekki,
en sem fór þó talið, að séu enn við lýði.
Jaja, segir hann. Þekkir þú nafnorðin af, sigur, brúsi (fl.), hús-
vitni, heybrók, ~~o.s.frv. eða tjöldgarðinn~~, hánbugur, stór-
ýála, ~~fróð, harðasjór~~, ~~fossabrigði (fl.), vindfana og vinnubrögð~~) o. s. frv. eða
lýsingar. orðin lossabrigði (fl.), snodrana, undi, spræk, verður, stoltu-
leimur, stolturáður o. s. frv.
Þetta eru svo margt orð, að ég get ekki átt mig á þeim öllum í einu, en
gamanþætti mér að rifja þau upp fyrir mér og ýtarlegri kennslu.
Þér megið eigi halda, að þetta séu allur orðaforðinn, né hinn sjaldgæfasti;
þaðan af minna fáein orð, gripin af handahófi. En svo vil ég benda á
annað, að fjöldi íl. orða hafa afar mörg gullvægan visdóm og
spakleg hugsana að geyma. T. d. algengu orðin heybrók. Nýðingur
þessa orðs, upphrópanir og myndum hefi ég reynt að gera mér ljósa.
Hún er þessi:
Hagar vorhardindi gengu, t. d. um fyrri um 80 árum (1858-59) og fyrri
hluta um 60 árum (1881-82) kvarnast margir í heybrúng. Þeir leituðu til
nágranna sinna um hjálp, einhverja úrlausn, en þeir voru þá líkt betur
staddir, en sögðu: „Ef þú gerir eitthvað úrlausn, skalt þú láta steypt þú
ofurlitla tuggu í bróðirinn fljótt."
Beiðandinn kom þá hið bráðasta undir stothaldið sitt, gótóff og vifil,
– og þá líka sem hafði verið gótóffaðir og vifinn. Þegar sonur stóð á og tróð
hann undir hæl í haldið svo, að hvergi var hægt að drepa svo fingri á sem
sæist og út úr gótóffunum og vifunum stóðu heyvisk vanir handmaðdir
sem hnullungsteinar voru.